

Suomen vuotuisjuhlien historiaa

ELSA ENÄJÄRVI-HAAVIO *The Finnish Shrovetide*. Liitteenä: Books and articles on folklore by Dr. Elsa Enäjärvi-Haavio. F. F. Communications N:o 146. Helsinki 1954. 75 s.

Dosentti Elsa Enäjärvi-Haavio ehti ennen kuolemaansa, joka kohtasi hänet tammikuussa 1951, saada käsi-kirjoituksena valmiiksi ilmoitettavana olevan etnologisen tutkimuksen. Se, että hän valitsi aiheekseen suomalais-ten laskiaisen vieton, tuntuu oikeastaan luonnolliselta, kun muistamme, että vuotuisjuhlien tutkiminen kiinnostoi häntä vuosikymmenien aikana. Hän lienee tuntenut mielenkiintoa lähinnä kevätjuhlia kohtaan. Tunnettu on hänen laaja teoksensa »Ritvalan helka», joka sekin ilmestyi painosta vasta tekijän pois mentyä. Elsa Enäjärvi-Haavio on laskiaista käsittelevässä tutkimuksessaan voinut nojautua varsin laajaan aineistoon. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa talletetaan näet useita tuhansia tätä juhlaa koskevia muistiinpanoja. On kuitenkin muistettava, että aineisto on kirjaanpantu enimmäkseen vasta meidän aikanamme; jonkin verran sitä tavataan, kuten mui-

takin vuotuisjuhlia koskevaa, jo 1700-luvun kirjallisuudessa, ja lisäksi edellisen vuosisadan tuomiokirjoista on löydetty myös laskiaisen viettoa valaisevaa materiaalia.

Elsa Enäjärvi-Haavion tutkimus edustaa historiallista etnologiaa. Hänen tarkoituksensa on ollut erottaa laskiaisen vietossa ilmenevät eri-ikäiset ainekset. Sen hän on suorittanut metodisesti taitavalla tavalla. Hänen esitystään on lisäksi pidettävä kulttuurimaantieteellisenä, siinä kun pitkin matkaa kiinnitetään huomiota laskiaistapojen erilaisuuteen maamme eri osissa. Tässä kohden tekijä on lyhyesti sanoen todennut useita länsi- ja toisaalta itäsuomalaisia erikoispiirteitä. Ennen muuta hän on pitänyt silmällä länsisuomalaisia tapoja, joiden hän toteaa levinneen Karjalan kannakselle asti, kuten erinäisten muidenkin etnologisten ilmiöiden. Tekijä osoittaa meikäläisten (länsisuomalaisten) ja toisaalta ruotsalaisten sekä

keski- ja länsieurooppalaisten laskiaisseremoniain silmäänpistävän samankaltaisuuden, jota tuskin voi selittää muuten kuin olettamalla tälläkin alalla tapahtuneen suurimittaista kulttuurin lainautumista. Tämä asianlaita on tosin jo aikaisemmin ollut pääkohdin tunnettu lähinnä Y. H. Toivosen jo v. 1923 ilmestyneen etevän tutkielman »Pitkiä pellavia, napanauriita» ansiosta. Luonnehtiessaan laskiaista vuotuisjuhlena tekijä nojautuu havaintoon, että se samoin kuin kynttilänpäivä on meikäläisessäkin kansanomaisessa kalenterissa merkinnyt rajapyykkiä talven ja kevään välillä. Taloustoimien alalla se kuvastuu käsityksessä, että naisten talviaskareet — pellavien, hamppujen ja villojen kehruu — oli kevään alkuun mennessä saatava suoritetuksi. Tietoja on lisäksi siitä, että miesten ulkotyöt — puiden hakkuu ja niiden kotiin vedättäminen — loppuivat samaan aikaan. Tekijä osoittaa myös, että kehruun alkaminen syksyllä riippui tietyistä kalenteripäivistä. Koska naisten kehrutyöt olivat tärkeimmät talviaskareet, niin laskiainen ja kynttilänpäivä muodostuivat lähinnä naisten juhlaiksi, jolloin suoritettiin pellavan ja hampun sekä lisäksi juurikasvien menestymistä tulevana kesänä tarkoittavia seremonioita. Sama tarkoitus oli myös niillä laskiaismenoilla, jotka tähtäsivät villaa antavien lampaiden ja yleensä karjan kasvuun lähestyvänä laidunkautena. Tekijän toteamus, että suomalaisten syysjuhlissa, kuten kekrinä, suorittamat erinäiset karjataiat sen sijaan tarkoittivat karjan menestymistä, ts. lisääntymistä, navetassa ruokinnan aikana, on varsin hedelmällinen. Suomalaisen pellavan ja hampun kasvun edistämismagian selvittäminen on dozentti Enäjärvi-Haavion tutkimuksen varsinainen tarkoitus. Hänellä on ym-

märrettävästi ollut hyötyä niistä tutkimuksista, joita meillä ja muualla on julkaistu laskiaisesta ja muista kevätjuhlista.

Osoittaen hyvää taikapsykologista käsityskykyä ja käyttäen selvää, johdonmukaista terminologiaa tekijä esittää yksityiskohtaisesti erilaiset maagiset menetelmät, kuten jäljitely- ja sympateettiset taitat, ja toiseksi erilaiset käyttäytymissäädökset (tabut), joiden avulla laskiainen ja kynttilänpäivänä koetettiin turvata lähinnä naisia kiinnostava pellavan kasvu ja karjan menestyminen. Kuten jo mainitsin, tekijä kiinnittää erikoista huomiota alueellisiin variaatioihin. Hän huomauttaa myös siitä, että meillä on laskiaistavoissa, kuten muidenkin vuotuisjuhlien vietossa, esiintynyt rinnakkain positiivista ja negatiivista magiaa, ts. jonkin työn suorittamista, joka toisilla seuduilla on katsottu onnea tuottavaksi, on sen sijaan toisilla alueilla pidetty vahingollisena. Tekijä lausuu sattuvasti, että tällaisen dualismin on synnyttänyt vanhojen käsitysten hämärtyminen. Sopusoinnussa tekijän käsityksen kanssa, että laskiainen merkitsi kevään alkamista, luonnon heräämistä, on se meilläkin esiintynyt kansainvälinen tapa, että silloin toimitettiin asuinhuoneiden yms. taianomainen puhdistus. Uskottiin, että syöpäläiset eivät tässä tapauksessa tulevana kesänä vaivaisi ihmisiä eivätkä karjaa tai että siten vapauduttaisiin kaikenlaisesta liasta. Kuten tekijä tähdentää, samanlaista magiaa tavataan muidenkin kevätjuhlien yhteydessä.

Laskiaisen vietolle olivat ominaisia tietyt ruoat, nimenomaan runsas lihan syönti, kuten jo Chr. Ganander mainitsee. Laskiaisruokiin on toisaalta meilläkin liittynyt runsaasti karjaa (sikoja) koskevaa magiaa. Tämä tai-

kuus, kirjoittaja sanoo, edustaa primitiivistä kulttuuria, joka katolisen kirkon säättämästä, laskiaisen jälkeen alkaneesta paastosta sai uusia piirteitä. Tekijä myös syystä vertaa laskiaisena tapahtunutta runsasta taianomaista ruoan nautintaa mm. meiltä tunnettuun maagiseen syöntiin erinäisiä työjuhlia vietettäessä. Voinee huomauttaa, että liha- ym. laskiaisruokien alkuperän selvittäminen ei ole aivan yksinkertainen tehtävä, kuten eri tutkijat näkyvätkin havainneen. Käsitellessään kysymystä keskiaikaisten karnevaalien vaikutuksesta laskiaistapoihimme tekijä katsoo, että meillä vielä myöhään esiintyneet iloiset rekimatkat lähikyliin ja siellä tapahtuneet huvittelut ovat karnevaalimenojen jäännöksiä. Enemmän tieteellistä mielenkiintoa herättää kansainvälinen tapa, että laskiaisen viettäjät pukeutuivat valepukuun (eläimeksi), mistä meillä on vähän tietoja. Jäljittelymagia on sen sijaan synnyttänyt täälläkin noudatetun kansainvälisen tavan, että naisten piti laskiaisena pukeutua valkoisiin vaatteisiin, jotta pellava kasvaisi. Tekijä näkee uudemman tutkimuksen tavoin laskiaisen vietössä ennen kaikkea magiaa, johon aineisto kieltämättä viittaakin. Toisaalta tiedetään, että suo-

malaiset laskiaisena uhrasivat kodinhaltijalle ruokaa (siansorkkia) tai pelavia (ks. esim. Martti Haavio, Suomalaiset kodinhaltijat, s. 438). On myös huomattava, että laskiaisena, kuten suomalaisina vuotuisjuhlina yleensä, täytyi noudattaa hiljaisuutta tietyissä tilanteissa.

Vuotuisjuhlille oli ominaista, että ihmisten katseet silloin suuntautuivat kohti uutta vuodenaikaa, joka oli tuova mukanaan omat taloustoimensa. Elsa Enäjärvi-Haavion tutkimuksessa on tätä seikkaa laskiaiseen nähden uudelleen korostettu. Hän on lisäksi entistä selvemmin osoittanut naisten erikoisen osuuden laskiaisseremonioissa, jotka siis kohdistuivat lähinnä heille kuuluviin askareihin. Voidaanpa esim. Inkerissä havaita, kuten tekijä mainitsee, että naiset laskiaisena muodostivat oman yhteisönsä. Rinnakkaisilmiöitä voimme löytää toisten kansain parista. Tekijä huomauttaa myös muinaisskandinaavisesta »naisten kuukaudesta», joka sattui myöhemmän laskiaisen aikoihin. Elsa Enäjärvi-Haavion tervetullut tutkimus valaisee niin ollen ensi sijassa naisten ja laskiaisen, kevätjuhlan, läheistä yhteenkuuluvuutta, joka ei ilmennyt ainoastaan arkielämää koskevana hedelmällisyyssmagiana.

E. A. VIRTANEN